



Friese mbo-jongeren
over leren, werken
en wonen



FRIES SOCIAAL
PLANBUREAU

Colofon

Friese mbo-jongeren over leren, werken en wonen
Leeuwarden, februari 2018

Auteurs

Sibilla Hoekstra
Arjen Brander

Contact

Sibilla Hoekstra
hoekstra@friessociaalplanbureau.nl
06 114 935 28/058 234 85 00

Omslag

Jongens van de Jong



Westersingel 4
8913 CK Leeuwarden
T (058) 234 85 00
www.friessociaalplanbureau.nl

Het Fries Sociaal Planbureau wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.

Inhoudsopgave

	pagina
1 Samenvatting	5
2 Inleiding	9
3 Achtergrond	11
3.1 De opzet van het mbo in Nederland	11
3.2 Het mbo in Fryslân	12
3.3 De arbeidsmarkt in Fryslân	14
3.4 De aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt in Fryslân	15
4 Onderzoeksmethode	17
4.1 Verzamelen data	17
4.2 Respondenten	18
4.3 Analyseren data	19
5 Resultaten leren	21
5.1 De keuze voor een niveau op de middelbare school	21
5.2 De keuze voor een mbo-opleiding	22
5.3 Bijblijven in het vakgebied	23
5.4 Ambitie van Friese jongeren op het gebied van leren	24
6 Resultaten werken	27
6.1 Voldoende werk	27
6.2 Aansluiting van studie naar werk	28
6.3 Toekomst werk	29
7 Resultaten wonen	31
7.1 Factoren die een rol spelen bij het maken van keuzes rondom wonen	31
7.2 Geschikte woonruimte	32
7.3 Verbondenheid	33
7.4 Toekomst wonen	34

8	Conclusie	37
8.1	Leren	37
8.2	Werk	38
8.3	Wonen	39
8.4	Beperkingen van het onderzoek	40
8.5	Kortom	40
	Bronnen	41

I Samenvatting

Ruim de helft (54%) van de Friese jongeren volgt een mbo-opleiding. Zij hebben te maken met veranderende omstandigheden: de arbeidsmarkt wordt steeds flexibeler en technologische ontwikkelingen hebben hun weerslag op de arbeidsmarkt. Dit roept de vraag op hoe mbo-jongeren in Fryslân zelf tegen hun opleiding en de arbeidsmarkt aankijken.

De overkoepelende- en hoofdvraag luidt:

*Is en blijft Fryslân een leefbare provincie,
waarin jongeren met een mbo-opleiding
kunnen leren, werken en wonen?*

Per thema (leren, werken en wonen) is aan 50 jongeren gevraagd welke factoren van invloed zijn op hun keuzes en welke knelpunten zij ervaren.

Leren

O Bij twijfel vaak het lagere middelbare schoolniveau

De meeste mbo-jongeren kiezen het niveau van de middelbare school op basis van de eindtoets en het advies van de leerkracht. Ouders laten jongeren vaak vrij in hun keuze voor de middelbare school. Wat opvalt is dat bij twijfel tussen twee niveaus vaak de voorkeur wordt gegeven voor het lagere niveau. De gedachte daarachter is dat een hoger niveau altijd nog kan.

O Jongeren kiezen opleiding op basis van interesse

Bijna alle jongeren hebben een mbo-opleiding gekozen op basis van hun interesses. Ze kijken nauwelijks naar de baankansen. Een aantal jongeren geven aan dat zij daar op die leeftijd ook niet mee bezig waren. Ze willen vooral doen wat ze leuk vinden. De meeste jongeren gaven aan dat zij door hun ouders vrij werden gelaten in de keuze voor een opleiding.

O Leven lang leren

De overheid stimuleert werknemers om een leven lang te leren, ook wanneer ze al een baan hebben. De geïnterviewde jongeren lijken zich dit te realiseren. Nagenoeg alle jongeren geven aan dat zij het belangrijk vinden om bij te blijven in hun vak. Vaak zeggen de jongeren dat in hun vakgebied veel verandert: er komen nieuwe wetten, nieuwe technieken of nieuwe producten. Om niet achter te lopen moeten zij zich bijscholen, want stilstand is achteruitgang.

Werk

O Wel werk, maar niet altijd in de juiste richting

De meeste mbo-jongeren zijn van mening dat er altijd wel werk is: 'als je wilt werken dan kun je werken'. Het is alleen niet altijd het werk op het niveau of in de richting waarvoor ze geleerd hebben. De verschillen zijn groot per sector. Over het algemeen geldt wel dat jongeren met een mbo-2 opleiding minder kansen hebben. Vooral in sectoren waarin zij veel concurrentie hebben van jongeren met opleidingen van een hoger niveau.

○ Werk te flexibel

De jongeren ervaren veel problemen met de arbeidsvoorwaarden van hun werk. Jongeren werken vaak via een flexibel arbeidscontract. Dit betekent dat ze na een bepaalde periode weer op zoek moeten naar andere werk. Vaste contracten worden bijna niet gegeven door werkgevers. Zonder vast contract is het lastig om een huis te kopen.

○ Leren in de praktijk

Als je jongeren vraagt naar de aansluiting van hun opleiding naar de arbeidsmarkt dan zijn de meeste jongeren vooral enthousiast over de praktijk (stages) die ze hebben gehad. Over de theorie zijn ze minder te spreken en vinden dat het vaak niet goed aansluit op de werkelijkheid. Op school leren de jongeren de basis, maar uiteindelijk moeten ze het in de praktijk leren. Hieruit blijkt ook de doenersmentaliteit van de mbo-jongeren.

○ Weinig zorgen over toekomst

Veel mbo-jongeren hebben geen duidelijk toekomstbeeld qua werk. Over het algemeen lijkt het alsof ze zich weinig zorgen maken en gaan ze er vanuit dat er ook in de toekomst genoeg werk is. Ze vrezen niet voor het verdwijnen van banen.

Wonen

○ Blijven wonen in vertrouwde omgeving

De meeste jongeren willen het liefst wonen in de regio waar zij zijn opgegroeid. Op de plek waar familie en vrienden zijn. Ze wisselen niet zo snel van woonplaats voor een baan of opleiding. Ze hebben familie, vrienden en werk in hun omgeving en zien geen reden om te verhuizen. Tenzij ze een partner vinden die ergens anders woont. Ze waarderen de rust en ruimte in Fryslân. Als ze dan toch weggaan bij hun familie, dan het liefst naar een plek met nog meer rust en ruimte dan in Fryslân. Sommigen denken er weleens over na om te verhuizen naar het buitenland. Vooral Scandinavië en Amerika zijn populair. Weinig jongeren willen naar de Randstad verhuizen.

○ Woningmarkt lastig voor starter

Veel jongeren benoemen dat het vinden van een betaalbare woning als starter erg lastig is. Zowel het kopen als huren van een woning is duur. Vooral jongeren zonder een relatie hebben het lastig, omdat zij minder te besteden hebben dan stellen. Daarnaast zijn er in veel dorpen en steden lange wachtlijsten voor een sociale huurwoning.

Op dit moment is het erg aantrekkelijk om een woning te kopen omdat de rentes laag zijn. Maar veel jongeren kunnen geen huis kopen, omdat de hypotheekregels in de afgelopen jaren strenger zijn geworden. Daarom blijft een deel van de jongeren langer bij hun ouders wonen, zodat ze kunnen sparen en het in één keer goed kunnen doen.

Conclusie

Friese mbo-jongeren kiezen qua opleiding vooral wat ze leuk vinden en kijken minder naar werkgelegenheid. Ze zijn van mening dat ze het meeste leren in de praktijk. Werken kan altijd, als je maar wilt. Het is alleen niet altijd werk op het niveau of in de richting waarvoor ze geleerd hebben. De jongeren blijven het liefst in hun vertrouwde omgeving en zoeken daar een baan bij. Over de toekomst van werk maken ze zich weinig zorgen. Wel zijn ze ervan bewust dat ze zich moeten blijven ontwikkelen, want stilstand is achteruitgang. Negatiever zijn de jongeren over de flexibele arbeidsmarkt. Ze zouden graag wat meer zekerheid willen. Dat hebben ze ook nodig om een huis te kunnen kopen, wat veel mbo-jongeren ambiëren. Veel mbo-jongeren vinden het lastig om geschikte en betaalbare woonruimte te vinden. Huurwoningen zijn duur en er zijn wachtlijsten. Kopen is aantrekkelijk gezien de lage rentestand, maar dat lukt niet iedereen omdat de hypotheekregels streng zijn. Daarom blijven sommigen langer bij hun ouders wonen dan ze eigenlijk zouden willen. Op deze manier kunnen ze sparen, zodat ze uiteindelijk wel een huis kunnen kopen. Daarin zijn ze erg pragmatisch. De meeste jongeren willen in Fryslân blijven wonen, in hun vertrouwde omgeving. Ze zien geen reden om te verhuizen en waarderen de rust en ruimte. Ze zien de toekomst overwegend positief tegemoet.

Inleiding

Jongeren in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) hebben te maken met veranderende omstandigheden: de arbeidsmarkt wordt steeds flexibeler en technologische ontwikkelingen hebben hun weerslag op de arbeidsmarkt (SCP, 2017). Als gevolg van flexibilisering zullen werknemers steeds minder vaak hun hele leven in die ene baan of dat ene beroep werkzaam zijn. De werknemer van de toekomst zal vaker van baan wisselen en soms zelfs van sector. Daarnaast zullen door technologische ontwikkelingen een deel van de huidige banen en beroepen verdwijnen. Vooral routinematige functies op mbo-niveau, zoals boekhouding of machinebewerking, worden door deze ontwikkelingen geraakt.

Ondanks de veranderende omstandigheden is het mbo van groot belang voor de samenleving. Zowel in Fryslân (48%) als landelijk (42%) zijn de meeste werkenden middelbaar opgeleid. Goed opgeleide vakmensen zijn hard nodig. Zonder vakmensen worden gebouwen niet onderhouden, defecte cv-ketels niet gerepareerd en blijven auto's langs de kant staan (SER, 2013).

Om ook in de toekomst inzetbaar te zijn wordt van mbo-jongeren steeds meer verwacht. Alleen vakspecialistische kennis is voor de arbeidsmarkt van morgen niet genoeg. Technologische ontwikkelingen stellen steeds andere en hogere eisen aan de vaardigheden van werknemers. Mbo-jongeren moeten flexibel inzetbaar zijn. Daarom wordt in toenemende mate van hen verwacht dat zij 21st century skills bezitten, zoals probleemoplossend vermogen, samenwerken en creatief denken. Daarnaast moeten zij een leven lang leren. Door om-, bij- en nascholing kunnen werknemers en werkgevers snel inspelen op veranderingen op de arbeidsmarkt (SER, 2017).

De veranderende omstandigheden hebben hun weerslag op de mbo-jongeren, zo blijkt uit onderzoek van het SCP (2017). Meer dan de helft van de mbo-jongeren maakt zich zorgen over hun eigen toekomst; 43% doet dat soms, 13% vaak. Ze zijn er niet gerust op dat er straks werk voor hen is (ruim 60%). Flexibilisering heeft bovendien gevolgen voor andere leefgebieden van de jongeren, zoals wonen. De banken verstrekken het liefst een lening aan mensen met een vast arbeidscontract. Jongeren hebben echter steeds vaker een flexibele arbeidsrelatie (CPB, 2016). De veranderende omstandigheden roepen de vraag op hoe mbo-jongeren in Fryslân zelf tegen leren en werken aankijken. Hoe ervaren zij de aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt? Hoe kijken zij aan tegen bijscholing? En welke gevolgen heeft flexibilisering voor hun kansen op de woningmarkt? De overkoepelende- en hoofdvraag van dit verkennende onderzoek luidt:

Is en blijft Fryslân een leefbare provincie, waarin jongeren met een mbo-opleiding kunnen leren, werken en wonen?

Per thema (leren, werken en wonen) is aan de jongeren gevraagd welke factoren van invloed zijn op hun keuzes en welke knelpunten zij ervaren.

De volgende onderzoeksvragen zijn geformuleerd:

Leren

- Welke factoren spelen een rol bij de keuze voor het middelbare schoolniveau?
- Welke factoren spelen een rol bij het maken van een keuze voor een mbo-opleiding?
 - Kijken mbo-jongeren naar baankansen voordat zij een keuze voor een opleiding maken?
- Hoe belangrijk vinden Friese mbo-jongeren het om te blijven leren in hun vak?
- Hoeveel ambitie hebben Friese mbo-jongeren op het gebied van leren?

Werken

- Vinden Friese mbo-jongeren dat er in het algemeen voldoende werk is voor jongeren in Fryslân?
 - Tegen welke problemen lopen zij zelf aan bij het vinden van werk?
- Hoe ervaren Friese mbo-jongeren de aansluiting van school naar werk?
- Hoe zien de Friese mbo-jongeren hun toekomst qua werk?

Wonen

- Welke factoren spelen voor mbo-jongeren een rol bij het maken van keuzes rondom wonen?
- Vinden mbo-jongeren dat er voldoende (geschikte) woonruimte is voor jongeren in Fryslân?
 - Tegen welke problemen lopen zij zelf aan bij het vinden van woonruimte?
- In hoeverre voelen mbo-jongeren zich verbonden met hun woonplaats of de provincie Fryslân en welke factoren spelen daarbij een rol?
 - Heeft de Friese taal invloed op de mate van verbondenheid met Fryslân?
- Waar en hoe willen Friese mbo-jongeren in de toekomst wonen en waarom?
 - Is dat in Fryslân? Waarom wel of waarom niet?

Dit verkennende onderzoek naar de perspectieven van Friese mbo-jongeren maakt deel uit van het centrale jaarthema van het Fries Sociaal Planbureau: de 'Staat van Friese jongeren'. Voordat de antwoorden van Friese mbo-jongeren op de vragen rondom leren, werken en wonen worden besproken, wordt eerst de achtergrond van dit onderzoek geschetst. Hierin komen onder andere de opzet van het mbo in Nederland en de aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt aan bod. Deze achtergrond is onder andere gebaseerd op Fluchskriften van het Fries Sociaal Planbureau die in het afgelopen jaar over deze onderwerpen zijn gepubliceerd.

3 Achtergrond

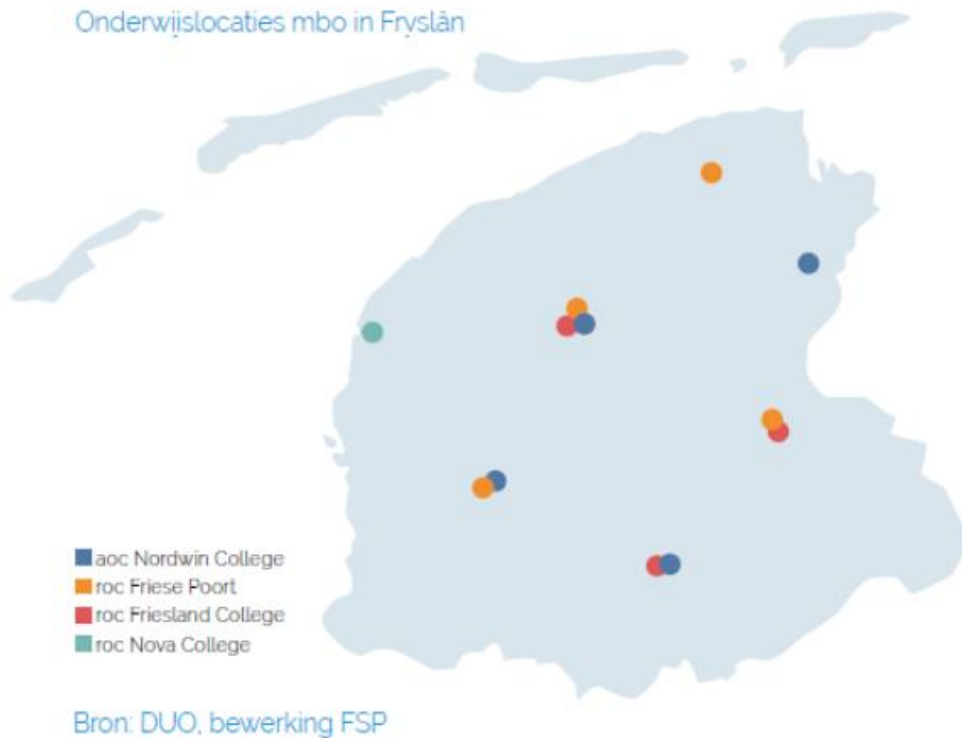
3.1 De opzet van het mbo in Nederland

Studenten in het mbo worden niet alleen voor een beroep, maar ook voor een vervolgopleiding en goed burgerschap opgeleid. Daarom wordt tijdens de mbo-opleiding ook aandacht besteed aan algemene eisen, zoals Nederlands, rekenen, Engels, de loopbaan en burgerschap. Mbo-studenten combineren school met stages in de praktijk. Zij kunnen kiezen tussen de beroepsopleidende leerweg (BOL) of de beroepsbegeleidende leerweg (BBL). In de BOL zit de student het grootste deel van de opleiding op school. In de BBL heeft de student een arbeidsovereenkomst met een werkgever (minimaal 20 uren per week) en volgt hij één of twee dagen per week school.

Het mbo is te onderscheiden in drie typen opleidingscentra: de regionale opleidingscentra (roc), de agrarische opleidingscentra (aoc) en de vakscholen. De regionale opleidingscentra bieden een breed pakket opleidingen aan in de techniek, zorg en welzijn, economie en bereiden studenten voor op een groot aantal beroepen. De agrarische opleidingscentra verzorgen de opleidingen op het gebied van voeding, natuur en milieu. Vakscholen richten zich op het opleidingsaanbod voor één beroepenveld binnen een sector zoals de scheepvaart, de grafische- en designsector of de voedingsindustrie (Mbo Raad).

Mbo-studenten kunnen kiezen tussen vier niveaus. De entree-opleiding (niveau 1) is bedoeld voor jongeren zonder een diploma van een vooropleiding. De entree-opleiding bereidt jongeren voor op de arbeidsmarkt of op doorstroming naar een mbo-opleiding op niveau 2. De basisberoepsopleiding (niveau 2) bereidt studenten voor om uitvoerende werkzaamheden te verrichten, bijvoorbeeld helpende zorg en welzijn of monteur mobiele werktuigen. Een mbo-diploma op niveau 2 geldt als een startkwalificatie¹ op de arbeidsmarkt. In de vakopleiding (niveau 3) leren studenten werkzaamheden zelfstandig uit te voeren. Het gaat om beroepen als verzorgende individuele gezondheidszorg en allround monteur mobiele werktuigen. In de middenkaderopleiding (niveau 4) leren studenten volledig zelfstandig werkzaamheden uit te voeren. Het gaat om beroepen als leidinggevende bakkerij en onderwijsassistent. Studenten die de middenkaderopleiding afronden, kunnen verder studeren op het hbo. De specialistenopleiding (niveau 4) ten slotte is bedoeld voor leerlingen die al een vakopleiding (niveau 3) hebben gevolgd. De specialistenopleiding duurt dan nog één jaar.

¹ Jongeren van 16 tot 18 jaar vallen onder de kwalificatieplicht. Deze plicht houdt in dat jongeren van 16 tot 18 jaar verplicht zijn onderwijs te volgen als zij geen diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger hebben (een startkwalificatie). Jongeren van 18 tot 23 jaar zonder een startkwalificatie moeten werken of onderwijs volgen. Zij krijgen hulp van Regionale Meld- en Coördinatiepunten om alsnog een startkwalificatie te halen.



3.2 Het mbo in Fryslân

Het mbo in Fryslân wordt vooral aangeboden door drie regionale opleidingscentra (roc's) en één agrarisch opleidingscentrum (aoc). In Leeuwarden, waar onder andere twee roc's en één aoc zijn gevestigd, is het grootste aanbod opleidingen te vinden. In totaal worden in 2017 bijna 500 verschillende mbo-opleidingen aangeboden in Fryslân, ingedeeld in zestien domeinen (SBB, 2017). Het domein Zorg en welzijn is met bijna 7000 inschrijvingen veruit het grootst. Ook de domeinen Techniek en procesindustrie en Economie en administratie zijn met ruim 2000 inschrijvingen populaire opleidingsrichtingen in Fryslân.

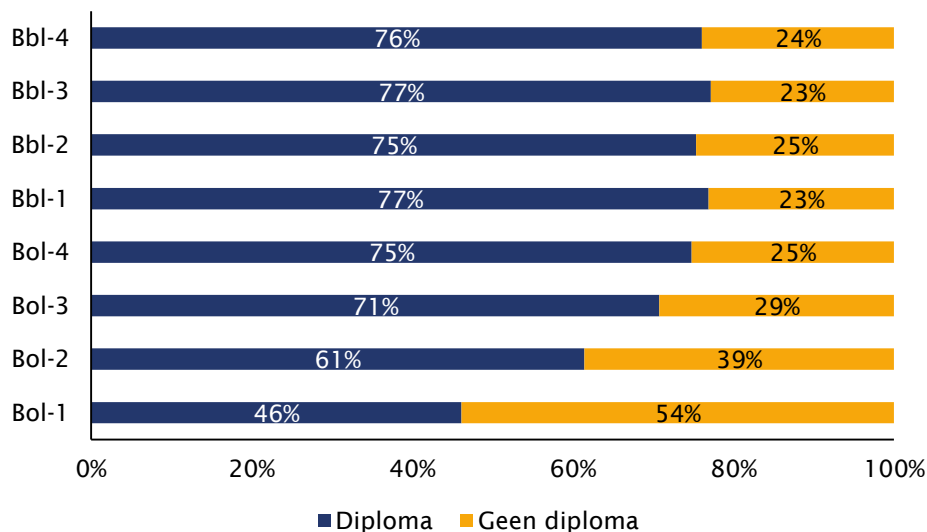
Aantal mbo-inschrijvingen per niveau in Fryslân, 2016-2017

Niveau	Aantal inschrijvingen schooljaar 2016/2017
1 (Entreeopleiding)	482 (2%)
2 (Basisberoepsopleidingen)	3245 (16%)
3 (Vakopleidingen)	5334 (26%)
4 (Middenkader- en specialistenopleidingen)	11079 (55%)

Bron: CBS, bewerking FSP

Verreweg de meeste Friese jongeren tot en met 22 jaar hebben zich voor het schooljaar 2016/2017 ingeschreven voor de middenkader- en specialistenopleidingen (niveau 4), gevolgd door de vakopleidingen (niveau 3) en de basisberoepsopleidingen (niveau 2). Voor de assistenten- of entree-opleiding hebben zich de minste jongeren ingeschreven (niveau 1). Het grootste deel van de Friese mbo-studenten (82%) volgt een opleiding in de BOL. BBL-opleidingen worden met name gevolgd door oudere (23 jaar en ouder) mbo-studenten, namelijk zes op de tien. Van de mbo-studenten tot en met 22 jaar volgt één op de tien een BBL-opleiding.

Percentage gediplomeerden en ongediplomeerden per onderwijsvorm en niveau, schooljaar 2013/2014



Bron: CBS, bewerking FSP

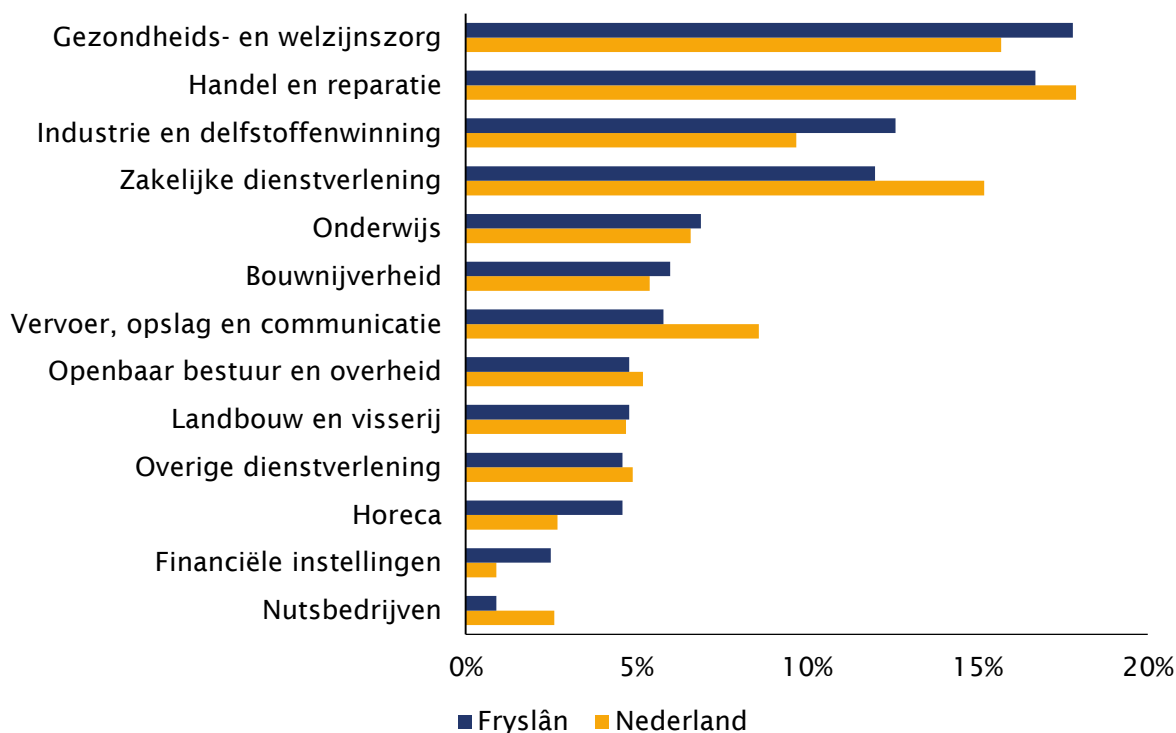
In het schooljaar 2013/2014 verlieten in Fryslân circa 6110 studenten het middelbaar beroepsonderwijs. Van deze groep behaalden 4550 studenten (74%) een diploma. Landelijk behaalde 69% van de schoolverlaters een diploma. Friese schoolverlaters in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) behaalden vaker een diploma (77%) dan schoolverlaters in de beroepsopleidende leerweg (70%). Ook landelijk behalen studenten in de BBL vaker een diploma (72%) dan studenten in de BOL (64%). Tussen de vier niveaus in de BBL bestaat weinig verschil in schoolsucces. Bij de BOL zijn de verschillen in schoolsucces tussen de vier niveaus groter. BOL-1 kende de meeste ongediplomeerden: 54% van de studenten verliet het onderwijs zonder een diploma.

- Kijk voor meer cijfers over het mbo in Fryslân naar het Fluchskrift ['Mbo in 'Fryslan'](#) (FSP, 2017)

3.3 De arbeidsmarkt in Fryslân

Op 1 april 2016 telde Fryslân 284.900 banen, 224.330 grote banen (minimaal vijftien uur per week) en 60.570 kleine banen (minder dan vijftien uur per week). Hiermee is Fryslân goed voor 3,5% van de landelijke werkgelegenheid. In 2016 nam het aantal banen in Fryslân toe in vergelijking met 2015 (0,8%). Het midden- en kleinbedrijf (mkb) telde in 2016 49.660 bedrijven. Het mkb in Fryslân is goed voor 61% van de werkgelegenheid.

Werkgelegenheidspercentage per sector in Nederland en Fryslân, 2016



Bron: Provincie Fryslân, bewerking FSP

De meeste banen in Fryslân zijn in de zorgsector, gevolgd door de sectoren handel en industrie. In vergelijking met de landelijke structuur van de werkgelegenheid, zijn de industrie-, landbouw- en zorgsector relatief groot in Fryslân. Voor de dienstverlening, handel en vervoerssector geldt het omgekeerde: het aandeel van deze sectoren in de werkgelegenheid is relatief klein in Fryslân. In het verleden was het werkgelegenheidsaandeel van financiële instellingen relatief groot in Fryslân. Door een forse banenkrimp in deze sector in de afgelopen jaren is dit aandeel nu vergelijkbaar met het landelijke aandeel.

De vijf Friese regio's verschillen in structuur van de werkgelegenheid. De regio Noord-oost heeft een relatief groot aandeel landbouw, industrie en bouw en een klein aandeel dienstverlening en gezondheidszorg. Noordwest Fryslân heeft een structuur met relatief weinig industrie, bouw en handel en veel werkgelegenheid in financiële instellingen, overheid en gezondheidszorg. Dit komt voornamelijk doordat Leeuwarden binnen deze regio ligt. In de regio Zuidwest hebben de sectoren landbouw, bouw en dienstverlening een relatief groot aandeel. In Zuidoost Fryslân zijn handel en de gezondheidszorg relatief grote sectoren. Op de Waddeneilanden is horeca met afstand de grootste sector.

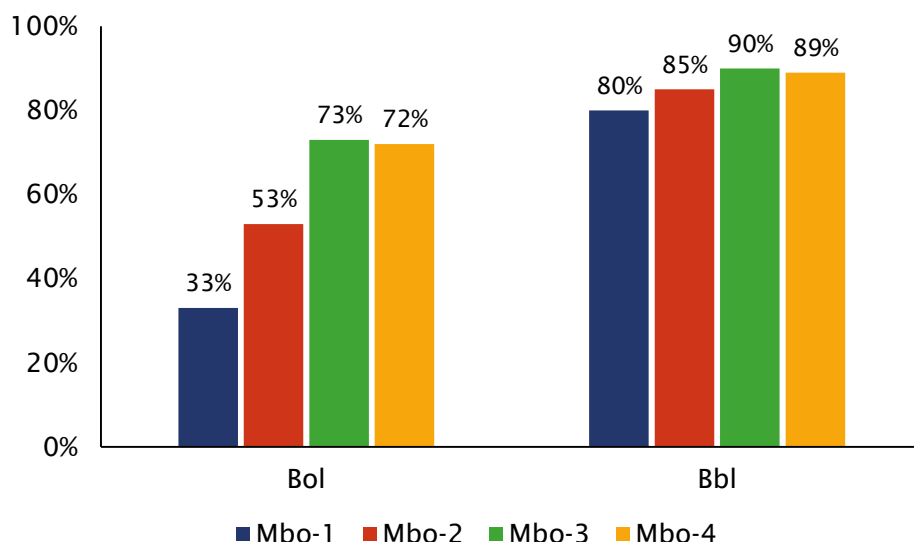
De ontwikkeling van de werkgelegenheid verschilt per sector. In de sectoren industrie, bouw, zakelijke en overige dienstverlening is het aantal banen in 2016 met ruim 500 toegenomen in vergelijking met een jaar eerder. Voor de bouwsector betekende dit een groei na vier jaar van fors banenverlies. Met een toename van 650 banen kende de sector zakelijke dienstverlening absoluut gezien de grootste werkgelegenheids groei. Relatief nam het aantal banen in de sector overige dienstverlening het sterkst toe. In deze sector zijn onder andere bedrijven en instellingen op het gebied van cultuur, sport, belangenorganisaties en wellness actief. Ook in de sectoren horeca (+ 2,9%) en vervoer (+ 1,8%) nam de werkgelegenheid sterk toe. Het aantal banen in de sectoren onderwijs, handel en landbouw is met minder dan 1% toegenomen. De werkgelegenheid in de zorg (0,7%) en de financiële sector (-5%) daalde tussen 2015 en 2016.

- Kijk voor meer informatie over de werkgelegenheidsstructuur in Fryslân naar '[Wurkgelegenheid Fryslan](#)' (Provincie Fryslân, 2017)

3.4 De aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt in Fryslân

In het schooljaar 2013/2014 verlieten in Fryslân circa 5310 studenten het mbo². In 2014 had 67% van deze schoolverlaters een baan van twaalf uur per week of meer. Een jaar later werkte van deze groep schoolverlaters 69% twaalf uur per week of meer. Landelijk lagen deze percentages op respectievelijk 68% en 71%. Schoolverlaters met een diploma hebben aanzienlijk vaker werk (12 uur of meer) dan schoolverlaters zonder een diploma. Ook het niveau is bepalend voor de mate waarin schoolverlaters na een mbo-opleiding werk vinden. Schoolverlaters op niveau 1 en 2 vinden minder vaak werk (12 uur of meer) dan schoolverlaters met een diploma op niveau 3 of 4. Friese schoolverlaters met een diploma op niveau 3 hadden in 2015, in vergelijking met de andere mbo-niveaus, het vaakst een baan van ten minste 12 uur per week.

Percentage schoolverlaters schooljaar 2013/2014 met een baan van ten minste 12 uur per week, 2015



Bron: CBS, bewerking FSP

² Onder de 6110 schoolverlaters in 2013/2014 waren 830 extraneï. Extraneï zijn studenten die uitsluitend ingeschreven staan om examens te doen. Zij volgen geen lessen. Voor deze groep zijn onvoldoende gegevens beschikbaar met betrekking tot de aansluiting op de arbeidsmarkt. Zij zijn buiten het onderzoek gelaten.

Schoolverlaters in de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) waren in 2015 vaker aan het werk dan schoolverlaters in de beroepsopleidende leerweg (BOL). Van de 1680 gediplomeerde schoolverlaters in de BBL, had 84% een baan van ten minste 12 uur per week in zowel 2014 als 2015. Voor de gediplomeerde BOL-studenten lagen deze percentages op respectievelijk 55 en 58%. Verschillen tussen de verschillende mbo-niveaus zijn vooral te vinden in de BOL. In deze leerroute waren gediplomeerde schoolverlaters op niveau 2 aanzienlijk vaker aan het werk (12 uur of meer) dan schoolverlaters op niveau 1. Deze twee groepen hadden echter weer veel minder kans op een baan van ten minste 12 uur per week dan gediplomeerde schoolverlaters met een mbo-3- of mbo-4-diploma.

Arbeidsmarktperspectief mbo-schoolverlaters per niveau, 2017

Opleidingsniveau	# Beroepen/ Kwalificaties	Goed	Ruim voldoende	Voldoende	Matig	Gering	Geen uitspraak mogelijk
Mbo-1	12	0	0	0	0	0	12
Mbo-2	130	27	34	14	6	5	44
Mbo-3	163	42	42	9	10	1	59
Mbo-4	192	17	37	24	33	14	77

Bron: SBB, bewerking FSP

De Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) brengt het arbeidsmarktperspectief van een gediplomeerde schoolverlater in beeld. De kans op werk wordt uitgedrukt in een vijfpuntsschaal, van goede kansen tot en met geringe kansen. Het arbeidsmarktperspectief is niet voor alle mbo-opleidingen beschikbaar. Voor niveau 2 en 3 zijn de meeste cijfers voorhanden. Op deze niveaus wordt voor meer dan de helft (55%) van de opleidingen in Fryslân de kans op werk als voldoende tot goed ingeschat. De meest kansrijke beroepen voor jongeren op niveau 2 zijn te vinden in de domeinen Horeca en bakkerij, Mobiliteit en voertuigen, Techniek en procesindustrie en Transport, scheepvaart en logistiek. Op niveau 3 zijn bovendien Afbouw, hout en onderhoud, Bouw en infra, en Handel en ondernemerschap kansrijke domeinen.

Op dit moment groeit de economie en steeds meer mensen vinden werk (UWV, 2017). In bepaalde sectoren zijn tekorten aan geschikt personeel. Dit biedt kansen voor werkzoekenden. Vooral in de bouw, techniek en industrie is de vraag naar vakmensen groot. Zo is er in de bouw een aanzienlijk tekort aan timmermannen, metselaars en dergelijke. Ook liggen er kansen in de groene sector. Deze sector groeit en personeel is nauwelijks beschikbaar. In de zorg is er steeds meer vraag naar verpleegkundigen en verzorgende IG'ers. Ook de transportsector groeit. Vrachtwagenchauffeurs worden veel gevraagd en rijkschoolhouders staan te springen om rijinstructeurs. Ten slotte liggen er veel kansen in de horeca en de toerismesector. Er is een aanzienlijk tekort aan koks en bedienend personeel.

Veel werkzoekenden in Fryslân hebben echter (nog steeds) een gemiddelde tot slechte concurrentiepositie (UWV, 2017). Vooral werkzoekenden met een administratieve achtergrond en maatschappelijk werkers ervaren veel concurrentie tijdens het solliciteren. In Fryslân heeft vooral de financiële sector te maken met een banenkrimp voor administratief personeel. Andere sectoren in Fryslân die krimpen zijn onderwijs en openbaar bestuur.

- Kijk voor meer cijfers over de aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt in Fryslân naar het Fluchskrift '[Arbeidsmarktpositie schoolverlaters 2013-2014](#)' (FSP, 2017).

4 Onderzoeksmethode

In de periode mei tot en met oktober 2017 heeft het FSP 50 mbo-jongeren geïnterviewd over welke keuzes zij hebben gemaakt rondom leren, werken en wonen en hoe zij de toekomst in Fryslân zien. De onderzoekspopulatie bestaat uit jongeren die wonen in Fryslân en in de afgelopen vijf jaar één of meer mbo-opleiding(en) op niveau 2, 3, of 4 hebben afgerond en daarna niet verder zijn gaan leren. De entree opleiding (niveau 1) is buiten beschouwing gelaten, omdat dit een hele kleine groep is met specifieke kenmerken. Er is gekozen voor afgestudeerde jongeren omdat zij meer kunnen vertellen over de overgang van school naar werk. Hoe is de aansluiting? En kunnen zij een baan vinden na hun opleiding?

Bij het opstellen van de vragenlijst is onder andere gebruik gemaakt van de vragenlijst van het schoolverlatersonderzoek. Dit is een landelijk onderzoek dat wordt uitgevoerd door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) en inzicht biedt in de aansluiting van school naar werk of vervolgopleiding (ROA, 2015).

4.1 Verzamelen data

In mei 2017 is er met behulp van ons eigen netwerk gestart met het verzamelen van jongeren die mee willen werken aan een kwalitatief interview. Als een jongere was geïnterviewd werd daarna gevraagd of ze nog andere jongeren kenden die binnen de doelgroep vielen en mee wilden doen aan het onderzoek (sneeuwbalmethode). Nieuwe respondenten werven via deze sneeuwbalmethode ging minder snel dan gehoopt. Veel jongeren waren niet bereid om mee te doen. Ook werden gemaakte afspraken niet altijd nagekomen. Jongeren waren de afspraak vergeten, hadden aan andere datum genoteerd of reageerden helemaal niet. Daarom is besloten jongeren te belonen voor deelname met een digitale cadeaubon van €10,-. Met terugwerkende kracht hebben ook jongeren die al hadden meegedaan, een cadeaubon ontvangen. Deze beloning voor deelname heeft het proces versneld. Voor de eerste interviews is geen selectie gemaakt in opleidingsniveau, regio of richting. In later stadium werd de werving van jongeren steeds specifiekier om een zo evenredig mogelijk beeld te kunnen schetsen van jongeren over opleidingsniveau, regio en richting. Er is gericht gezocht naar jongeren met een opleiding op mbo niveau 2 en een opleiding in de sectoren Bouw & infra, Techniek en procesindustrie en Voedsel, natuur en leefomgeving. Daarvoor is er ook een bericht op Facebook geplaatst.

De meeste interviews zijn gehouden bij de jongeren thuis. Om de jongeren zoveel mogelijk op hun gemak te stellen mochten ze de locatie van het interview zelf bepalen. De interviews duurden gemiddeld tussen de 30 en 45 minuten. Alle interviews zijn opgenomen met een telefoon of voicerecorder. Hier is van tevoren toestemming voor gevraagd. Sommige interviews zijn in het Fries afgenomen en andere in het Nederlands. De respondenten mochten zelf kiezen in welke taal zij geïnterviewd wilden worden.

4.2 Respondenten

Er is geprobeerd een gelijkmatige verdeling te maken in geslacht, opleidingsniveau, opleidingsdomein, onderwijsvariant (BOL en BBL) en regio. In totaal zijn er 29 mannen en 21 vrouwen geïnterviewd. 42 respondenten (84%) hebben een BOL-opleiding gedaan en acht (16%) een BBL-opleiding. En 35 van de 50 respondenten spreken Fries.

Elf geïnterviewde jongeren wonen in één van de vier grotere kernen van Fryslân (Leeuwarden, Drachten, Heerenveen of Sneek) en 39 wonen in een dorp. Vijf jongeren zijn werkloos en 45 hebben een baan. In elke Friese regio zijn er een aantal jongeren geïnterviewd. In Noordoost Fryslân 21 jongeren, in Leeuwarden 14 jongeren, in Noordwest Fryslân 6 jongeren, in Zuidoost Fryslân 6 jongeren en in Zuidwest Fryslân 3 jongeren.

Omdat met de sneeuwbal-methode is gewerkt komen in dit onderzoek in verhouding meer respondenten uit de regio's Leeuwarden en Noordoost Fryslân.

Niveaus mbo

Hieronder een overzicht van het aantal respondenten per hoogst behaalde opleidingsniveau. Veel van de respondenten hebben opleidingen gestapeld en dus meerdere niveaus afgerond.

Opleidingsniveau mbo	Aantal respondenten
Niveau 2	15
Niveau 3	13
Niveau 4	22

Domeinen mbo

In het mbo zijn zestien domeinen te onderscheiden. In onderstaand overzicht wordt het aantal respondenten per domein weergegeven.

Domeinen	Aantal respondenten per domein
Zorg en welzijn	14
Techniek en procesindustrie	3
Economie en administratie	3
Voedsel, natuur en leefomgeving	3
Handel en ondernemerschap	4
Veiligheid en sport	6
Media en vormgeving	1
Horeca en bakkerij	3
ICT	3
Transport, scheepvaart en logistiek	2
Bouw en infra	3
Toerisme en recreatie	0
Mobiliteit en voertuigen	2
Uiterlijke verzorging	3
Afbouw, hout en onderhoud	0
Ambacht, laboratorium en gezondheidstechniek	0
Totaal	50

Zorg en welzijn is de grootste sector. Daarom zijn veel jongeren geïnterviewd die een opleiding in deze sector hebben gevolgd. Voor de rest is er geprobeerd zoveel mogelijk te variëren. De resultaten geven een indicatie van wat er leeft binnen de doelgroep, maar is niet representatief voor de gehele groep jongeren.

4.3 Analyseren data

Elk interview is geanonimiseerd en getranscribeerd. De interviews die in het Fries zijn afgenomen zijn vertaald naar het Nederlands. Vervolgens is er een codeboek ontwikkeld. Met behulp van het computerprogramma MAXQDA zijn alle interviews tweemaal gecodeerd door verschillende onderzoekers. Daarna zijn de resultaten geanalyseerd, waarbij er per thema is gekeken wat de meest voorkomende antwoorden waren. Ook is er geanalyseerd of er verschillen waren tussen verschillende doelgroepen.

5. Resultaten leren

5.1 De keuze voor een niveau op de middelbare school

De keuze voor een middelbaar schoolniveau wordt bepaald door het advies van de basisschool en een eindtoets, bijvoorbeeld de Cito-toets. Het schooladvies hoeft echter niet te worden opgevolgd. Leerlingen kiezen soms een ander niveau dan geadviseerd, vanwege bijvoorbeeld ambitie, de afstand van de school of omdat klasgenoten naar een bepaalde school gaan. Aan de geïnterviewde mbo-jongeren is gevraagd op basis van welke factoren zij hebben gekozen voor een bepaald niveau.

O De score op de eindtoets en het advies van de leerkracht zijn vaak leidend. Veel jongeren geven aan het niveau op de middelbare school te kiezen op basis van de eindtoets.

“Dat kwam toen uit de eindtoets, dat was het niveau dat ik aankon.” (mbo-4, verpleegkundige)

Ook het advies van de leerkracht is vaak zwaarwegend in de keuze voor een bepaald niveau.

“Vooral het advies vanuit school was doorslaggevend, daar luister je wel naar.” (mbo-2, veiligheid en vakmanschap)

O Bij twijfel vaak het lagere niveau. Wat opvalt is dat bij twijfel tussen twee niveaus vaak de voorkeur wordt gegeven voor het lagere niveau, zowel door ouders als door leerkrachten. De gedachte daarachter is dat je beter laag kunt beginnen en later een hoger niveau gaan doen dan andersom.

“Ik zat tussen vmbo TL en de havo in. Vanuit school kwam het advies om eerst vmbo TL te gaan doen. Als dat mij goed af zou gaan, dan kon ik altijd nog naar de havo.” (mbo-4, tandartsassistente)

“Ik heb destijds de drempeltoets gedaan en daar kwam vmbo-BB uit. De leraren hebben mij geadviseerd laag te beginnen. Na een half jaar was duidelijk dat er meer in zat. Ik ben toen doorgestroomd naar kader en een half jaar later naar vmbo-t.” (mbo-3, bakker)

O Ouders laten de jongeren vaak vrij in de keuze voor een niveau. Veel jongeren stellen dat hun ouders hen redelijk vrij lieten in de keuze.

“Mijn ouders vonden mijn keuze prima. Zij lieten ons daarin vrij. Als het nodig was, dan hadden ze wel meer gestuurd.” (mbo-4, zorg en welzijn)

Slechts enkele jongeren geven aan dat hun ouders doorslaggevend waren voor de keuze van een niveau.

“Mijn ouders hebben de keuze voor mij gemaakt. Mijn oudere broer ging ook in Drachten naar school, dus we konden mooi samen fietsen.” (mbo-3, verzorgende-IG)

Voor enkele jongeren, vooral jongeren die een mbo-opleiding op niveau 2 hebben gevolgd, geldt dan hun ouders de keuze voor een middelbaar schoolniveau hebben gemaakt.

“Ik ben dyslectisch en ik heb dyscalculie, dus ik kon niet altijd goed meekomen. Na de basisschool heb ik praktijkonderwijs gevolgd. Die keuze werd door mijn ouders voor mij gemaakt.” (mbo-2, defensie)

O Leerproblemen dwingen jongeren naar een bepaald niveau

Jongeren die een mbo-opleiding op niveau 2 hebben gevolgd geven vaker aan dat de keuze voor de middelbare school werd beïnvloed door verschillende problemen, zoals PDD-NOS, dyslexie, dyscalculie of concentratieproblemen. Zij geven aan het gevoel te hebben dat ze door deze problemen niet dezelfde kansen hebben als jongeren zonder deze problemen.

“Ik heb PDD-NOS, maar ik haalde achten zonder te leren. Maar de school heeft mij nooit de kans gegeven om een niveau hoger te doen. Misschien wel omdat ik een stempel heb.” (mbo-2, logistiek)

5.2 De keuze voor een mbo-opleiding

Na het vmbo kiezen veel jongeren voor een mbo-opleiding. Bij de keuze voor een opleiding kunnen jongeren een afweging maken tussen onder andere een opleiding die ze leuk vinden, een plaats waar ze de opleiding willen volgen of de verwachte kansen op een baan na de opleiding. Daarnaast kunnen mensen in de omgeving van de jongeren, zoals ouders en vrienden, van invloed zijn op de studiekeuze. Aan de mbo-jongeren is gevraagd waarom zij voor een bepaalde opleidingsrichting hebben gekozen en of zij daarbij hebben gekeken naar baankansen.

O Jongeren kiezen bijna altijd op basis van hun interesse

Bijna alle geïnterviewde jongeren hebben een mbo-opleiding gekozen op basis van hun interesses. Sommige jongeren wisten al heel vroeg welke opleiding ze wilden volgen.

“Ik heb altijd de techniek in gewild. Ik wilde in de technische dienst van een productiebedrijf. Dat doet mijn vader ook. Dat wilde ik ook, al van jongs af aan.” (mbo-4, werktuigbouwkunde)

O Baankansen spelen nauwelijks een rol bij de opleidingskeuze

Jongeren lijken niet te kijken naar de baankansen wanneer ze een opleiding kiezen. Ze beginnen aan een opleiding omdat ze de opleiding leuk vinden. Zelfs wanneer de jongeren wel op de hoogte waren van de baankansen, dan nog baseerden ze hun keuze voor een opleiding vaak niet op de baankansen.

“Ik wist toen al dat in de techniek veel meer werk is. De detailhandel was toen bar slecht qua baankansen. Ik heb er toch voor gekozen. Die opleiding stond gewoon dichterbij me.” (mbo-4, detailhandel)

O Jongeren wijzen op jonge leeftijd bij keuzemoment

De geïnterviewde jongeren geven vaak aan dat zij nog jong waren toen ze een opleiding moesten kiezen. Op die leeftijd zijn interesses belangrijker dan kansen op een baan.

“Ik keek niet naar baankansen, daar was ik te jong voor. Ik was net 16 toen. Ik wilde gewoon graag juf worden, punt.” (mbo-4, onderwijsassistent)

Wanneer de jongeren ouder zijn en opnieuw een opleiding moeten kiezen, dan kijken ze vaak wel naar baankansen.

“Aan het begin keek ik niet naar baankansen. Later wel, omdat ik toen ouder was. Dan maak je bewuster keuzes. Je denkt dan anders dan iemand van 16.” (mbo-4, sociaal-cultureel werker/verpleegkundige)

O Ouders laten kinderen vrij in de opleidingskeuze

Voor een groot deel van de geïnterviewde jongeren geldt dat zij door hun ouders vrij werden gelaten in de keuze van een opleiding.

“Mijn ouders hebben mij zelf laten kiezen. Als dit is wat je leuk vindt, dan moet je deze opleiding gaan doen, zeiden ze.” (mbo-2, beveiliging)

Wel vertellen aantal jongeren dat hun ouders het behalen van een startkwalificatie of een ander diploma wel stimuleerden.

“Mijn ouders hebben mij wel gestimuleerd om een startkwalificatie te halen. Ze hebben mij niet financieel geholpen, maar wel door met mij te praten.” (mbo-2, fotografie)

O Een keuze voor het mbo is een keuze voor de praktijk

Veel jongeren die voor een mbo-opleiding kiezen, hebben een doenersmentaliteit: zij verkiezen de praktijk boven theorie en stages boven lessen op school. Over leren in de praktijk zijn zij vaak enthousiast. Een grote groep jongeren geeft dan ook aan in de praktijk meer te hebben geleerd dan in de lessen op school. De theorie is wel belangrijk, maar de praktijk is vaak net anders en uitdagender.

“Ik vond de stages het leukst. Daar leerde ik veel meer dan op school. Ik ben iemand van de praktijk. Op school heb je alleen fictieve opdrachten. In de praktijk kom je voor problemen te staan waar je niet meteen een oplossing voor weet, maar die je wel moet verzinnen. Dat vind ik mooi.” (mbo-4, bouwkunde)

5.3 **Bijblijven in het vakgebied**

De overheid stimuleert mensen om een leven lang te leren. Aan de mbo-jongeren is gevraagd in hoeverre zij het belangrijk vinden om te blijven leren in hun vak en of zij iets doen aan bijscholing.

O Jongeren vinden bijblijven in hun vak belangrijk

Bijna alle jongeren geven aan dat zij het belangrijk vinden om bij te blijven in hun vak. Daarvoor geven zij verschillende redenen. Vaak stellen de jongeren dat in hun vakgebied veel verandert: er komen nieuwe wetten, nieuwe technieken of nieuwe producten. Om niet achter te lopen moeten zij zich bijscholen. *“Stilstaan is achteruitgaan”*, zo verwoordde een geïnterviewde jongere dit. Een aantal jongeren koppelden bijscholing aan de snel veranderende arbeidsmarkt.

“In de techniek zijn zoveel verschillende facetten. Je moet jezelf zoveel mogelijk verbreden. Ik ben nu op zoek naar een elektracursus, zodat ik daar verder in kan. Dan maak je jezelf nog veelzijdiger.” (mbo-4, werktuigbouwkunde)

O Hoeveelheid bijscholing verschilt per sector

Een kleiner aantal jongeren zegt ook daadwerkelijk een opleiding of cursus te volgen. In bepaalde sectoren lijkt een leven lang leren belangrijker dan in andere. In bijvoorbeeld de zorg is bijscholing een belangrijk aspect in het werk.

“We hebben heel veel cursussen. We hebben ook een toets-schema voor onszelf. Daar staan elk jaar 28 toetsen op. Deze moet je met een voldoende afronden, anders mag je bepaalde dingen niet meer doen in de praktijk.” (mbo-3, verzorgende-IG)

In andere sectoren, zoals de transportsector, wordt bijscholing minder belangrijk gevonden. Wel moeten zij elke vijf jaar een verplichte nascholing volgen.

“In dit vak is het niet heel belangrijk om dingen te blijven leren. Het is toch allemaal hetzelfde. Wij moeten wel code-95 halen. Dat zijn 35 punten in vijf jaar. Maar of je nu zakt of slaagt, dat maakt niet uit. Als je die dag maar aanwezig bent.” (mbo-4, manager transport en logistiek)

Veel jongeren benoemen dat bijscholing gestimuleerd wordt vanuit hun werkgever. *“Vanuit mijn werk wordt regelmatig gevraagd: wat mis je en wat heb je nodig? Dat is echt heel fijn, want dan kun je jezelf ontwikkelen”*. (mbo-3, pedagogisch werker)

Daarnaast zijn er jongeren die er zelf voor zorgen dat zij bijblijven in hun vak. Zij doen dit bijvoorbeeld door goed te luisteren naar leidinggevenden, in gesprek te gaan met klanten of door YouTube-filmpjes te bekijken.

“Ik sta ingeschreven bij een aantal nieuwsbrieven. Dus de nieuwe trends krijg ik sowieso. Via YouTube zoek ik dan de technieken op. Mijn broer wil wel model zijn, dus dan oefen ik de nieuwe technieken bij mijn broer.” (mbo-3, allround kapper)

5.4 Ambitie van Friese jongeren op het gebied van leren

In de interviews met de mbo-jongeren is ingegaan op de ambities van de jongeren op het gebied van leren.

O De keuze voor het hbo is niet vanzelfsprekend

Een deel van de mbo-4 studenten stroomt door naar het hbo. Het FSP heeft echter alleen jongeren geïnterviewd die ervoor kozen na hun mbo-opleiding het onderwijs te verlaten en op zoek te gaan naar werk. Sommige van deze jongeren hebben wel een hbo-opleiding overwogen. Vaak zagen zij echter het nut van een hbo-opleiding niet in. Voor de baan die zij wilden was een hbo-opleiding niet per se nodig.

Daarnaast gaan de meeste geïnterviewde jongeren liever eerst werken en geld verdienen voordat zij beginnen aan een hbo-opleiding.

“Ik had geen behoefte om nog dieper op de theorie in te gaan. En wat ik dan zou kunnen worden is hetzelfde als wat ik nu ben.” (mbo-4, detailhandel)

○ Achteraf had ik een niveau hoger kunnen doen

Veel geïnterviewde jongeren geven aan dat zij gemotiveerd zijn en zich verder willen ontwikkelen in hun vakgebied. Tegelijkertijd vertellen een aantal jongeren dat zij tijdens hun schoolperiode niet altijd gemotiveerd waren.

“Op het vmbo was ik zo lui als maar kon. Ik wilde zo weinig mogelijk doen. Als ik toen havo was gaan doen, dan was ik verplicht geweest om meer te doen.” (mbo-2, kok)

Sommige jongeren vinden het achteraf jammer dat zij niet beter hun best deden. Zo vertelt een jongere die het liefst de Pabo-opleiding had gevolgd:

“Voor de havo waren mijn cijfers niet hoog genoeg. Daar heb ik spijt van. Had ik maar beter mijn best gedaan op het vmbo.” (mbo-4, onderwijsassistent)

6. Resultaten werken

6.1 Voldoende werk

Er is aan de jongeren gevraagd of zij vinden dat er voldoende werk is voor jongeren in Fryslân. Ook is er gevraagd tegen welke problemen zij aanlopen bij het zoeken naar werk.

O Werkgelegenheid verschilt per opleidingsrichting en niveau

Een groot gedeelte van de jongeren vindt dat er genoeg werk is. Vooral nu de markt weer wat aantrekt. Met name jongeren die een BBL-opleiding hebben gedaan zijn positief over de werkgelegenheid. Wel blijkt uit de interviews dat er grote verschillen per sector zijn. Bijvoorbeeld jongeren die een zorgopleiding hebben gedaan kunnen makkelijk werk vinden. Bij andere sectoren kan het lastiger zijn.

“In de zorg is natuurlijk altijd wel werk te vinden. Banen als timmerman zijn ook wel gewild, maar studenten van managementopleidingen en de creatieve vakken; die hebben het moeilijk om werk te vinden in hun vakgebied.” (mbo-4, muzikant)

Niet iedereen vindt dat er genoeg werk is voor jongeren in Fryslân. Vooral degenen die werkloos zijn of werken in een andere richting dan waarvoor ze hebben geleerd, zijn negatiever.

“Ik denk niet dat er genoeg werk is in Friesland. Zeker niet in mijn sector met een mbo-opleiding”. (mbo-4, werktuigbouwkunde)

Het is ook afhankelijk van het niveau van de opleiding die de jongeren hebben gevolgd. De ICT en zorg zijn sectoren waar op dit moment veel werk in is, maar een aantal jongeren met een niveau 2 opleiding in deze sector kunnen geen werk vinden. In andere sectoren, zoals de bouw of beveiliging hebben de jongeren met een niveau 2 opleiding geen problemen om werk te vinden.

“Ik heb eerst ICT niveau 2 gedaan, maar toen kwam ik erachter dat er sowieso geen werk was te vinden voor mij. Dus ik ben meteen een andere opleiding begonnen, metaal bewerken op niveau 2. Dat had ik eigenlijk meteen moeten doen, dan had ik niet twee jaar lang van mijn leven hoeven te verspillen.” (mbo-2, metaalbewerking)

O “Als je wilt werken dan kun je werken, maar niet altijd waarvoor je geleerd hebt. Wat opvalt is dat veel mbo-jongeren benoemen dat er wel werk is, maar dat je het wel moet willen. In hun ogen is er altijd werk. Alleen dan moet je goed zoeken en doorzetten als het even niet lukt. Ze benoemen dat andere jongeren weleens te kieskeurig zijn in wat voor werk ze willen doen.

“Ik denk wel dat er voldoende werk is, maar ik denk dat jongeren te kieskeurig zijn. Ze hebben een bepaald beeld voor ogen van wat ze graag willen doen. En voor minder willen ze niet werken. Ik ben iemand die alles aanpakt. Werk is werk.” (mbo-4, sociaal maatschappelijke dienstverlener)

Wel benoemen de jongeren dat er niet altijd werk is waar ze voor geleerd hebben. Dat ervaren ze wel als vervelend.

“Een vriendin van mij heeft een opleiding voor visagist gedaan en die komt niet aan het werk. Ze heeft een tijdje op een bestelauto gezeten en nu werkt ze bij ons in de koekjesfabriek. Werk is er wel, maar in de branche waar je voor geleerd hebt niet altijd.” (mbo-3, zelfstandig werkend bakker)

O Flexibele arbeidscontracten en weinig uren

Veel geïnterviewde jongeren ervaren problemen met de arbeidsvoorwaarden van hun werk. Jongeren werken vaak via een flexibel arbeidscontract. Dit betekent dat ze na een bepaalde periode weer op zoek moeten naar ander werk. Vaste contracten worden bijna niet gegeven door werkgevers. Dit vinden de jongeren niet fijn, want dan hebben ze geen zekerheid. Ook is dit lastig als ze een huis willen kopen.

“Het zijn allemaal tijdelijke contracten. Vast krijg je niet zo snel meer. Ik vind het wel fijn om een beetje zekerheid te hebben. Elke keer die contracten van vier maanden vind ik helemaal niks. Maar nu heb ik alweer een contract tot 31 december, dus dan kan ik weer even vooruit.” (mbo-4, directie assistent)

Daarnaast is een groep jongeren die minder uren kunnen werken dan ze zouden willen. Hierdoor hebben ze minder inkomen, wat invloed heeft op hun leven. Het is lastiger om te sparen en ze kunnen minder geld lenen bij de bank om een huis te kopen.

“Ik zou wel meer uren willen, maar in de zorg krijg je eigenlijk niet meer dan 28. Dat zit er dus niet in. Dat komt ook doordat je onregelmatige werktijden hebt. Dan kunnen ze niet meer uren inplannen.” (mbo-3, verzorgende IG)

6.2 Aansluiting van studie naar werk

De meeste mbo-jongeren zijn erg enthousiast over de praktijk en minder over de theorie. In de praktijk leren de mbo-jongeren het meest. Daarom zijn ze vooral enthousiast over hun stages. Er zijn geen verschillen te zien tussen opleidingsniveaus of sectoren.

“De stages waren geweldig, want dan kom je echt op de werkvloer. Die mensen hebben er echt verstand van, van wat ze doen. Als ze iets vertellen dan heb je wel zoiets van, ja dit klopt. Dat was altijd hartstikke leuk.” (mbo-4, ICT-beheerder)

Veel jongeren zijn negatief over de theorie die ze hebben geleerd en vinden dat het vaak niet aansluit op de werkelijkheid.

“De dingen die wij op school leerden waren eigenlijk heel anders dan dat het in de praktijk is. Dus eigenlijk wordt je op school een beetje gefopt. Dan moest je dingen persé op een bepaalde manier doen en dan kwam je op stage en dan vroegen ze me wat ik in vredesnaam aan het doen was.” (mbo-3, vakbekwaam medewerker bloem, groen en styling)

De jongeren die wel enthousiast zijn over de theorie op hun opleiding benoemen vooral dat ze de basis op school hebben geleerd. Maar uiteindelijk moeten ze het in de praktijk leren.

“De opleiding doktersassistente sluit op zich wel aan, maar je moet het uiteindelijk in de praktijk leren. Je weet hoe je een telefoon moet opnemen. Maar de fijne kneepjes van het vak, de omgang met de mensen, de handelingen. Dat leer je in de praktijk.” (mbo-4, doktersassistente)

Jongeren die een BBL-opleiding hebben gedaan zijn een stuk positiever over de aansluiting van studie naar werk.

“Het sluit goed aan, want het ‘werk-gedeelte’ was verreweg het belangrijkste in de opleiding.” (mbo-3, machinist grondverzet)

6.3 Toekomst werk

Jongeren hebben verschillende perspectieven op wat ze in de toekomst willen doen qua werk. Sommige jongeren weten het nog niet goed en zien wel wat er gebeurt.

“Ik weet nog niet zo goed wat ik in de toekomst ga doen. Ik denk niet dat ik voor altijd in de horeca blijf werken.” (mbo-4, leidinggevende keuken)

Anderen benoemen dat ze in de toekomst vooral hopen dat ze een vast contract krijgen.
“Ooit zou ik wel een vast contract op een vaste plaats willen.” (mbo-4, werktuigbouwkunde)

Een aantal jongeren zou op termijn wel voor zichzelf willen beginnen.

“Ik zou het wel heel leuk vinden om ZZP’er te worden en dat ik me laat inhuren door bedrijven en organisaties. Dat is wel iets, dan moet je 20 jaar verder zijn denk ik.” (mbo-4, sociaal maatschappelijk dienstverlener)

Een paar jongeren zeggen heel stellig dat ze nog heel lang willen werken bij het bedrijf waar ze nu werken.

“Ik ga hier niet uit mezelf weg. Misschien is het over vijf jaar anders, maar op dit moment ben ik heel tevreden.” (mbo-4, ict-beheerder).

Anderen willen op langere termijn wel iets anders gaan doen, maar zien op korte termijn nog genoeg doorgroeimogelijkheden in het werk wat ze nu doen.

“Ik wil hier nu nog niet weg. Maar ik blijf hier niet de rest van mijn leven. Daar ben ik te ambitieus voor. Tenzij er meer doorgroeimogelijkheden komen hier, maar die zie ik nu nog niet.” (mbo-4, onderwijsassistent).

○ Ontwikkelingen arbeidsmarkt

Veel geïnterviewde mbo-jongeren hebben geen duidelijk toekomstbeeld over de ontwikkelingen in de arbeidsmarkt. Over het algemeen lijkt het alsof ze zich weinig zorgen maken en gaan ze er vanuit dat er ook in de toekomst genoeg werk is. Ze vrezen niet voor het verdwijnen van banen. Ze zijn van mening dat er altijd wel werk is als je genoeg motivatie hebt. Een aantal jongeren ziet wel dat internet en robotisering invloed heeft op de hoeveelheid werk.

“Ik denk dat het in bepaalde sectoren, zoals detailhandel, wel lastig wordt. Lang leve internet. In mijn beroep als elektromonteur is op dit moment genoeg werk. Ik zie nog geen robot een groepenkast installeren.” (mbo-3, monteur werktuigkundige en elektrotechniek)

Ook zijn ze zich er van bewust dat de wereld snel veranderd en dat ze bij moeten blijven in hun vak.

“Voor alle nieuwe dingen moet je op cursus. Leren, leren, leren. Anders praat je als een kip zonder kop. Het wordt steeds nieuwer en digitaler.” (mbo-2, monteur mobiele werktuigen)

7. Resultaten wonen

7.1 Factoren die een rol spelen bij het maken van keuzes rondom wonen

Een deel van de jongeren heeft het ouderlijk huis verlaten en woont op zichzelf. Zij hebben een woning gehuurd of gekocht. Anderen wonen nog thuis. Er is aan de jongeren gevraagd op basis van welke factoren zij hebben gekozen voor hun huidige woonsituatie.

○ Blijven wonen in vertrouwde omgeving

De meeste jongeren blijven het liefst wonen in de regio waar zij zijn opgegroeid. Zij wisselen niet zo snel van woonplaats voor een baan of opleiding. Ze blijven liever in hun vertrouwde omgeving en zoeken werk in de regio waar ze wonen.

“Ik wil niet naar de andere kant van Fryslân verhuizen of emigreren ofzo. Qua werk zou Groningen de max zijn. Ik zou niet voor mijn werk naar Amsterdam verhuizen. Dan maar niet. Dit is mijn plek en ik wil hier niet weg.” (mbo-4, sociaal maatschappelijk dienstverlener)

Ze hebben alles in hun omgeving en denken er niet over na om ergens anders te gaan wonen. Ze zien geen reden om te verhuizen.

“Ik ben hier opgegroeid eigenlijk. Ik heb twee jaar in Buitenpost gewoond en toen zijn wij hier heen verhuisd. En ik weet niet beter dan dat ik hier woon, in dit dorp. Ik heb mijn vrienden hier, buiten het dorp heb ik ook wel vrienden, maar ik heb hier eigenlijk alles wel.” (mbo-3, verzorgende-IG)

○ Sociale contacten

Een groot deel van de mbo-jongeren geeft aan dat zij ergens wonen omdat daar veel familie en vrienden wonen. Ze hebben al hun sociale contacten in de buurt en vinden dat belangrijk.

“Mijn ouders en zusje wonen hier ook, dus ik zou hier niet weg willen.” (mbo-4, doktersassistente)

○ Het wel of niet hebben van een relatie

Het hebben of krijgen van een partner bepaalt vaak de woonsituatie van mbo-jongeren. Ze gaan wonen waar hun vriend of vriendin woont of ze hebben dan de mogelijkheid om uit huis te gaan en samen iets te zoeken. Jongeren zonder een partner blijven langer thuis wonen.

“Mijn vriendin heb ik toen leren kennen, nu ongeveer drie jaar geleden, en zij wilde hier ook wel naartoe. Dus zo. Dan ga ik niet moeilijk doen.” (mbo-4, detailhandel)

○ Vast contract

De vorm van het arbeidscontract heeft invloed op de woonsituatie van jongeren. Sommige jongeren benoemen dat zij zelf of hun vrienden nog thuis wonen omdat ze een tijdelijk arbeidscontract hebben. Of ze maken om die reden de keuze om een woning te huren, terwijl ze liever zouden kopen.

Op het moment dat jongeren een vast contract krijgen is het makkelijker om bij de bank een hypotheek te krijgen voor het kopen van een woning. Ook hebben de jongeren dan meer zekerheid.

“Ik woonde nog thuis en had daar een goede plek. Op een gegeven moment had ik een vaste baan gekregen, dus dan weet je ook dat er de mogelijkheid is om te kopen. Toen heb ik dit huis gekocht.” (mbo-3, zelfstandig werkend bakker)

O Dorpsgevoel

Een deel van de jongeren vindt het fijn om in een (klein) dorp te wonen, omdat iedereen elkaar kent. Mensen groeten elkaar en er is een vorm van sociale controle.

“Iedereen kent elkaar. Ik weet waar iedereen woont en waar mijn vrienden wonen. Als je de hond uitlaat en die schijt dan raap je dat op. Als je dat niet doet dan krijg je gelijk gepraat.” (mbo 2, metaalbewerking)

O De omgeving: rust en ruimte

De meeste mbo-jongeren waarderen de rust en ruimte in hun omgeving en zien dat ook als een reden waarom ze daar wonen. Veel jongeren vinden de nabijheid van voorzieningen wel belangrijk, maar willen tegelijkertijd een rustige woonomgeving.

“Ik vind de rust hier wel prettig. Als je naar grotere steden gaat dan is het druk, haast. Daar houd ik niet zo van, ik houd meer van de rust om me heen.” (mbo 4, ict-beheerder)

7.2 Geschikte woonruimte

Er is aan de jongeren gevraagd of zij vinden dat er voldoende geschikte woonruimte voor jongeren in Fryslân is. Een gedeelte vindt van wel of weet het niet, maar ervaren geen problemen. De helft vindt dat er te weinig woonruimte is voor jongeren. Een aantal problemen waar deze jongeren tegenaanlopen worden hieronder beschreven.

O Woningen niet betaalbaar

Veel jongeren vinden dat er wel plek is om te wonen, maar dat de woningen te duur zijn voor starters. Dit geldt voor zowel huur- als koopwoningen.

“Voor starters wordt het steeds moeilijker heb ik het idee. De huurwoningen gaan omhoog in prijs, en voor starters ligt er een hoge drempel voor koopwoningen, helemaal als je net een beetje geld verdient dan is die stap heel groot. Als dat niet kan, dan wordt het dus een dure huurwoning waardoor je niet iets kan opbouwen en later een huis kan kopen.” (mbo-3, agrarisch loonwerk)

Voor jongeren zonder relatie hebben het lastig. Stellen hebben vaak twee inkomens, waardoor zij meer te besteden hebben.

“Ik heb ook geen relatie of niks. Als je met z'n tweeën bent is het een ander verhaal. Voor de vrijgezelle werkenden onder ons is het vinden van een betaalbare woning echt niet te doen.” (mbo-2, kok).

○ Te weinig (sociale) huurwoningen

Veel jongeren vinden dat er te weinig huurwoningen zijn in Fryslân. Om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning moet je in veel plaatsen lang op een wachtlijst staan. Er zijn maar weinig particuliere huurwoningen in Fryslân. Vooral in de dorpen. Dit gebrek aan huurwoningen ervaren de jongeren als erg lastig.

Veel anticiperen hierop door op jonge leeftijd bij een woningstichting in te schrijven. Wel lijken de jongeren uit Leeuwarden het huren van een woning als een minder groot probleem ervaren.

“Om een huis te huren moet je heel lang staan ingeschreven. Als je zestien bent moet je je meteen inschrijven en dan heb je op je twintigste misschien een woning. In Sneek moet je al helemaal lang wachten. Ik sta nu twee jaar ingeschreven en van de negentig ben ik dan vijftigste. Dan zou ik nog twee jaar ingeschreven moeten staan. Dus in dat opzicht zijn er te weinig woningen.” (mbo-4, leidinggevende keuken)

○ Strenge regels hypotheek

De hypotheekregels zijn in de afgelopen jaren strenger geworden en dat zien de jongeren als een probleem. Zonder vast contract of intentieverklaring wil de bank geen geld verstrekken en vaste contracten worden niet zo snel gegeven. Ook mag er nog maar 100% van de waarde van het huis worden geleend, dus de andere kosten moeten met spaargeld betaald worden.

“Voor een koopwoning moet je een hypotheek hebben en die is lastig te krijgen. En het is tegenwoordig zo dat je nog maar zoveel procent extra kunt lenen om iets aan het huis te kunnen doen. Je moet tegenwoordig al zoveel geld op je spaarrekening hebben staan.” (mbo-4, verpleegkundige)

7.3 Verbondenheid

Er is aan de jongeren gevraagd hoe verbonden zij zich voelen met hun woonplaats en met de provincie Fryslân.

○ Verbondenheid met woonplaats

Veel jongeren voelen zich verbonden met hun woonplaats. Vooral sociale contacten worden als belangrijkste reden genoemd voor de verbondenheid. Andere redenen zijn sport, werk of omdat ze er opgegroeid zijn.

“Ja ik voel me super verbonden met mijn woonplaats. Doe er veel vrijwilligerswerk en ik ken iedereen. Dus ben erg tevreden om daar te wonen en wil er niet weg.” (mbo-4, CIOS)

Een aantal jongeren voelen zich minder verbonden met hun woonplaats en hoeven er ook niet persé te blijven wonen. De reden die ze hier voor geven is vaak dat ze weinig sociale contacten hebben in hun woonplaats.

“Ik heb er zelf niks mee. Vanaf mijn jeugd al niet. Ik had nooit iets met de mensen die hier wonen. Ik was altijd buiten het dorp of in de stad. Ik heb dus ook niks met het dorpsfeest en ik vind het ook totaal niet erg als ik hier weg ga.” (mbo-4, detailhandel)

Opvallend is dat een aantal jongeren benoemen dat ze zich vooral verbonden voelen met een bepaalde regio, zoals de Friese Wâlden. Ze hoeven niet perse in hun eigen woonplaats te blijven, maar wel in die regio.

“Ik voel me vooral verbonden met de Wâlden. Hier wil ik niet weer weg. Ik blijf hier, och heden ja. Je kent iedereen en de contacten heb je hier.” (mbo-2, monteur mobiele werktuigen)

O Verbondenheid met Fryslân

De meeste jongeren voelen zich verbonden met Fryslân. Redenen die worden gegeven zijn de taal, mentaliteit, cultuur, omgeving (rust, groen, ruimte).

Zo zegt een jongere:

“Ik vind de taal mooi, ik vind de cultuur mooi, ik ben gewoon een heel trotse Fries.” (mbo-4, onderwijsassistent)

Het lijkt er op dat jongeren die de Friese taal spreken zich meer verbonden voelen met Fryslân dan jongeren die Nederlands spreken.

“Als ik Nederlands moet praten dan merk ik wel dat ik een Fries ben. Sommige woorden begrijp ik dan niet snel. Als ze dure Nederlandse woorden gebruiken dan zit ik mezelf weleens achter op het hoofd te klauwen, van dit weet ik niet.” (mbo-2, uniforme beroepen)

Een deel van de jongeren voelt zich niet verbonden met Fryslân. Dit zijn vooral jongeren die in Leeuwarden wonen en zich geen Fries voelen.

“Het is ook wel een beetje dat stereotype hè, Leeuwarden is anti-Fries. En daar ben ik onbewust een beetje in meegegaan. Leeuwarden is mijn deel en de rest van Friesland boeit me eigenlijk niet zo.” (mbo-4, tandartsassistente)

7.4 Toekomst wonen

Jongeren kunnen veel keuzes maken op het gebied van wonen. Er is aan de mbo-jongeren gevraagd waar en hoe zij in de toekomst willen wonen.

O In Fryslân blijven

Veel jongeren weten nog niet waar ze in de toekomst willen wonen, maar vaak willen ze wel graag in Fryslân blijven wonen. Dichtbij de plaats van opgroeien en bij hun familie en vrienden. Sommigen jongeren benoemen heel stellig dat ze altijd in Fryslân zullen blijven. Anderen weten niet hoe hun leven gaat lopen en houden het wat opener.

“Ik wil niet heel ver weg wonen. Wel in Fryslân. Iedereen is hier. Maar je weet nooit wat je tegenkomt, natuurlijk. Maar zoals het nu staat wil ik niet uit Fryslân.” (mbo-3, verzorgende IG)

O Liever buitenland dan Randstad

Opvallend is dat een aantal van de geïnterviewde mbo-jongeren (vooral mannen) aangeeft dat zij weleens nadenken om te verhuizen naar buitenland. Bij de één zijn de plannen wat serieuzer dan bij de ander. Motieven hiervoor zijn onder andere rust, ruimte, bergen, betere gezondheidszorg en in verhouding grotere huizen. Populaire bestemmingen zijn Scandinavië en Amerika. Weinig jongeren willen naar de Randstad verhuizen. Als ze uit Fryslân zouden vertrekken dan is het naar het buitenland, waar nog meer rust en ruimte is.

“Misschien wil ik in Scandinavië of in de Alpen gaan wonen. Daar zie ik mezelf echt wel in thuis. Ik houd van rust en landen in Scandinavië zijn vrij rustig. Goed geregeld. De regering heeft het goed voor elkaar. Ook voor de toekomst van mijn eventuele kinderen zijn het fantastische landen.” (mbo-2, kok)

O Liever kopen dan huren

De meeste mbo-jongeren willen uiteindelijk een woning kopen. Veel jongeren vinden dat ze met het huren van een woning geld weggoeien. En dan is het niet van hun zelf. Ze willen graag een huis kopen waarin ze een langere periode kunnen verblijven. Ze blijven liever langer bij hun ouders wonen, zodat ze langer kunnen sparen en het in één keer goed kunnen doen.

“Op dit moment heb ik niet de mogelijkheid om iets te kopen en huren wil ik niet. Als ik op mezelf ga wonen dan wil ik meteen iets kopen.” (mbo-4, bouwkunde)

8. Conclusie

Ruim de helft (54%) van de Friese jongeren volgt een mbo-opleiding. Zij hebben te maken met veranderende omstandigheden: de arbeidsmarkt wordt steeds flexibeler en technologische ontwikkelingen hebben hun weerslag op de arbeidsmarkt. Een deel van de huidige banen en beroepen verdwijnen. Vooral routinematige functies op mbo-niveau, zoals boekhouding of machinebewerking, worden door deze ontwikkelingen geraakt. Ondanks de veranderende omstandigheden is het mbo van groot belang voor de Friese arbeidsmarkt, want 48% van de werkenden in Fryslân is middelbaar opgeleid. De veranderende omstandigheden roepen de vraag op hoe mbo-jongeren in Fryslân zelf tegen hun opleiding en de arbeidsmarkt aankijken. Hoe ervaren zij de aansluiting tussen het middelbaar beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt? En welke gevolgen hebben flexibilisering en andere ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor hun positie op de woningmarkt? De overkoepelende hoofdvraag van dit verkennende onderzoek luidt:

Is en blijft Fryslân een leefbare provincie, waarin jongeren met een mbo-opleiding kunnen leren, werken en wonen?

Om uiteindelijk deze vraag te kunnen beantwoorden is onder andere het perspectief van 50 mbo-jongeren in beeld gebracht. Per thema (leren, werken en wonen) is de jongeren gevraagd welke factoren van invloed zijn op hun keuzes en welke knelpunten zij ervaren. De resultaten geven een indicatie van wat er leeft binnen de doelgroep.

8.1 Leren

○ Lager ambitieniveau in Fryslân?

Na de basisschool bepalen jongeren naar welk niveau op de middelbare school zij gaan. De meeste jongeren zeggen het niveau te hebben gekozen op basis van de score op de eindtoets. Ook het advies van de leerkracht was vaak bepalend. Uit onderzoek van De Boer (2009) blijkt dat in Fryslân ouders en leerkrachten een lager ambitieniveau hebben qua hoogte van de opleiding die behaald moet worden, dan in de rest van Nederland. Dit lagere ambitieniveau is onder andere terug te zien in het aandeel Friese jongeren dat naar de havo en het vwo gaat. Ook in de interviews komt dit naar voren, want bij twijfel tussen twee niveaus wordt dikwijls de voorkeur gegeven om lager te beginnen. De gedachte daarachter is dat een hoger niveau altijd nog kan.

○ Opleiding kiezen op basis van interesse

Bijna alle jongeren hebben een mbo-opleiding gekozen op basis van hun interesses. Ze kijken nauwelijks naar de baankansen. Een aantal jongeren geeft aan dat zij daar op die leeftijd ook niet mee bezig waren. Ze willen vooral doen wat ze leuk vinden. De meeste jongeren gaven aan dat zij door hun ouders vrij werden gelaten in de keuze voor een opleiding. Jongeren die later nog een tweede opleiding doen houden meer rekening met de baankansen. In 2014 riep de toenmalige minister van Onderwijs Jet Bussemaker mbo-scholen al op om actief gebruik te maken van de studiebijsluiter. De studiebijsluiter biedt belangrijke informatie voor aankomende mbo-jongeren, zoals de tevredenheid over een bepaalde opleiding en de kansen op een stageplaats of werk. Een van de aanbevelingen van de SER (2017) is, dat studierichtingen verplicht worden aan te tonen dat ze opleiden tot een baan die economische zelfstandigheid oplevert.

De vraag is in hoeverre ook bij studenten een andere instelling nodig is: niet alleen kiezen voor een leuke studie, maar ook de baankansen mee laten wegen. Uit een rapport van Maastricht University (2017) blijkt dat mbo-jongeren die carrièreperspectieven sterk hebben laten meewegen in hun keuze voor een opleiding, succesvoller zijn op de arbeidsmarkt: zij hebben hogere lonen, vaker werk op niveau en zijn gelukkiger.

O Leven lang leren

Flexibilisering en technologische ontwikkelingen stellen steeds andere en hogere eisen aan de vaardigheden van werkenden. Bepaalde beroepen verdwijnen en nieuwe komen ervoor in de plaats. Mbo-jongeren moeten flexibel inzetbaar zijn. Daarom wordt in toenemende mate van hen verwacht dat zij 21st century skills bezitten, zoals probleemoplossend vermogen, samenwerken en creatief denken. De overheid stimuleert werknemers dan ook om een leven lang te leren, ook wanneer ze al een baan hebben. De geïnterviewde jongeren lijken zich dit te realiseren. Nagenoeg alle jongeren geven aan dat zij het belangrijk vinden om bij te blijven in hun vak. Vaak zeggen de jongeren dat in hun vakgebied veel verandert: er komen nieuwe wetten, nieuwe technieken of nieuwe producten. Om niet achter te lopen moeten zij zich bijscholen, want stilstand is achteruitgang.

Een deel van de jongeren benoemt dat bijscholing wordt gestimuleerd vanuit hun werkgever. In sommige sectoren is het zelfs verplicht. Echter dat is nog niet vanzelfsprekend in elke sector. De jongeren lijken er wel klaar voor om een leven lang te leren, maar zij moeten hierin (nog) meer ondersteund worden.

O Mbo-2 startkwalificatiewaardig?

Een diploma op mbo-2 niveau wordt gezien als een startkwalificatie. De startkwalificatie wordt door de overheid gezien als het minimale opleidingsniveau dat vereist is voor het vinden van (duurzaam) geschoold werk. Friese schoolverlaters met een opleiding op mbo-2 niveau hebben echter minder kans op een baan dan schoolverlaters met een opleiding op mbo-3 en mbo-4 niveau. Bovendien hebben mbo-jongeren op niveau 2 in 2015 relatief vaker een uitkering dan mbo-jongeren op niveau 3 en 4 (FSP, 2017).

De geïnterviewde jongeren met een mbo-2 diploma zijn overwegend positief over de werkgelegenheid in Fryslân. Voor iemand die wil werken is er werk. Toch hebben zij niet altijd werk of doen zij ander werk dan waarvoor zij zijn opgeleid. De verschillen zijn groot per sector. Vooral in sectoren waar jongeren met een mbo-2 opleiding veel concurrentie hebben van jongeren met een hoger niveau of sectoren waarin ze niet de benodigde kennis of vaardigheden hebben om het beroep goed uit te kunnen oefenen hebben minder kansen op een baan.

8.2 Werk

O Wel werk, maar niet altijd in de juiste richting

De SER (2017) maakt zich zorgen over de afnemende kansen van mbo-jongeren op de arbeidsmarkt. Echter veel van de geïnterviewde jongeren zijn van mening dat er genoeg werk is: als je wilt werken dan kun je werken. Vooral nu de markt weer aantrekt. Het is alleen niet altijd op het niveau of in de richting waarvoor ze geleerd hebben. Volgens veel jongeren moet je goed zoeken en doorzetten als het even niet lukt. Ze vinden anderen weleens te kieskeurig. Niet iedereen vindt dat er genoeg werk is voor jongeren in Fryslân. Vooral degenen die werkloos zijn of werken in een andere richting dan waarvoor ze hebben geleerd, zijn negatiever. Daarnaast blijkt dat er grote verschillen per sector zijn. Waar jongeren in de ene sector geen problemen hebben om werk te vinden, zijn er in een andere sector amper banen.

○ Werk is te flexibel

Jongeren hebben steeds vaker een flexibele arbeidsovereenkomst (CPB, 2016). De meeste geïnterviewde mbo-jongeren ervaren dit als vervelend, want dit geeft onzekerheid en heeft gevolgen voor hun positie op de woningmarkt. Banken verstrekken het liefst een hypotheek aan mensen met een vast contract. Zonder een vast contract of intentieverklaring is het voor de jongeren lastig om de financiering rond te krijgen. De WRR (2017) waarschuwde al dat vooral jongeren de dupe worden van de flexibele arbeidsmarkt. Vooral jongeren die een huis willen kopen of een gezin willen stichten krijgen te maken met 'levensloponzekerheid' (WRR, 2017). Hoewel jongeren een flexibele arbeidsmarkt meer als een gegeven lijken te beschouwen dan oudere werknemers, is het echter een mythe dat jongeren zelf zo graag flexibiliseren. Hoewel jongere mensen vaker in flexibele contracten terechtkomen is dat vaak niet hun eigen wens. Hoger opgeleide jongeren kiezen vaker dan lager opgeleiden bewust voor een flexibel arbeidscontract. De meeste lager en middelbaar opgeleiden hechten echter aan werk met zekerheid, maar zij hebben vaak het gevoel geen keuze te hebben (van der Klein et al., 2016).

○ Leren in de praktijk

Als je jongeren vraagt naar de aansluiting van hun opleiding naar de arbeidsmarkt dan zijn de meeste jongeren vooral enthousiast over de praktijk (stages) die ze hebben gehad. Over de theorie zijn ze minder te spreken en vinden dat het vaak niet goed aansluit op de werkelijkheid. Op school leren de jongeren de basis, maar uiteindelijk moeten ze het in de praktijk leren. Hieruit blijkt ook de doenersmentaliteit van de mbo-jongeren.

○ Weinig zorgen toekomst werk

Jongeren hebben verschillende perspectieven over de toekomst van werk. Sommigen weten nog niet goed wat voor werk ze in de toekomst willen doen en zien wel wat er gebeurt. Anderen willen op termijn voor zichzelf beginnen. De meesten zien op korte termijn genoeg doorgroeimogelijkheden in hun huidige werk, maar willen op termijn wel iets anders. Een aantal jongeren denkt dat internet en robotisering invloed gaat krijgen op de hoeveelheid werk. Maar over het algemeen maken ze zich weinig zorgen en vrezen ze niet voor het verdwijnen van banen. Ze zijn van mening dat er altijd wel werk is als je gemotiveerd genoeg bent. De jongeren zijn vooral bezig met het hier en nu en minder met de toekomst. Het is ook de vraag of je dat van hen kunt verwachten.

8.3 Wonen

○ Blijven wonen in vertrouwde omgeving

De meeste jongeren willen het liefst wonen in de regio waar zij zijn opgegroeid. Op de plek waar familie en vrienden zijn. Ze wisselen niet zo snel van woonplaats voor een baan of opleiding. Ze hebben familie, vrienden en werk in hun omgeving en zien geen reden om te verhuizen. Tenzij ze een partner vinden die ergens anders woont.

○ Woningmarkt lastig voor starter

Veel jongeren benoemen dat het vinden van een betaalbare woning als starter erg lastig is. Zowel het kopen als huren van een woning is duur. Vooral jongeren zonder een relatie hebben het lastig, omdat zij minder te besteden hebben dan stellen. Daarnaast zijn er in veel dorpen en steden lange wachtlijsten voor een sociale huurwoning. Op dit moment is het aantrekkelijker om een woning te kopen omdat de rente laag is. Veel mbo-jongeren willen dat ook graag, want op den duur is het goedkoper dan huren.

Maar veel van de geïnterviewde jongeren kunnen geen huis kopen, omdat de hypotheekregels voor hen te streng zijn. Zonder vast contract of intentieverklaring wil de bank niet snel geld verstrekken en jongeren hebben vaak (nog) een tijdelijk contract. Ook moeten ze al veel geld gespaard hebben, want sinds 2018 mogen ze nog maar 100% van de waarde van het huis lenen. De bijkomende kosten moeten met eigen geld betaald worden. Een deel van de jongeren blijft daarom langer bij hun ouders wonen, zodat ze langer kunnen sparen.

O Eigen huis als ideaal

De meeste mbo-jongeren willen uiteindelijk een woning kopen. Veel jongeren willen in Fryslân blijven wonen, dichtbij vrienden en familie. Ook waarderen ze de rust en ruimte in hun omgeving. Als ze dan toch weggaan bij hun familie, dan het liefst naar een plek met nog meer rust en ruimte dan in Fryslân. Sommigen denken er weleens over na om te verhuizen naar het buitenland. Vooral Scandinavië en Amerika zijn populair. Weinig jongeren willen naar de Randstad verhuizen.

8.4 Beperkingen van het onderzoek

In dit onderzoek staat het perspectief van de Friese jongeren centraal. Het FSP heeft uitgebreid gesproken met 50 jongeren die een mbo-opleiding hebben afgerond. Deze gesprekken hebben veel informatie opgeleverd over de vraag hoe jongeren in Fryslân aankijken tegen leren, werken, wonen en de toekomst in hun provincie. Om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen is geprobeerd een gevarieerde groep mbo-jongeren te interviewen. Dat is goed gelukt. Er is gevarieerd in kenmerken als opleidingsdomein, niveau, onderwijstype, arbeidsmarktpositie en regio van herkomst. Doordat aanvankelijk vooral het eigen netwerk is aangesproken voor het werven van jongeren, zijn bepaalde regio's echter (Noordoost Fryslân en Leeuwarden) oververtegenwoordigd. De resultaten geven een indicatie van wat er leeft binnen de doelgroep, maar is niet representatief voor de gehele groep jongeren. Het zou kunnen dat er vooral veel gemotiveerde jongeren zijn gesproken, omdat zij vaak enthousiaster zijn om mee te doen.

8.5 Kortom

Friese mbo-jongeren kiezen qua opleiding vooral wat ze leuk vinden en kijken minder naar werkgelegenheid. Ze zijn van mening dat ze het meeste leren in de praktijk. Werken kan altijd, als je maar wilt. Het is alleen niet altijd werk op het niveau of in de richting waarvoor ze geleerd hebben. De jongeren blijven het liefst in hun vertrouwde omgeving en zoeken daar een baan bij. Over de toekomst van werk maken ze zich weinig zorgen. Wel zijn ze ervan bewust dat ze zich moeten blijven ontwikkelen, want stilstand is achteruitgang. Negatiever zijn de jongeren over de flexibele arbeidsmarkt. Ze zouden graag wat meer zekerheid willen. Dat hebben ze ook nodig om een huis te kunnen kopen, wat veel mbo-jongeren ambiëren. Veel mbo-jongeren vinden het lastig om geschikte en betaalbare woonruimte te vinden. Huurwoningen zijn duur en er zijn wachtlijsten. Kopen is aantrekkelijk gezien de lage rentestand, maar dat lukt niet iedereen omdat de hypotheekregels streng zijn. Daarom blijven sommigen langer bij hun ouders wonen dan ze eigenlijk zouden willen. Op deze manier kunnen ze sparen, zodat ze uiteindelijk wel een huis kunnen kopen. Daarin zijn ze erg pragmatisch. De meeste jongeren willen in Fryslân blijven wonen, in hun vertrouwde omgeving. Ze zien geen reden om te verhuizen en waarderen de rust en ruimte. Ze zien de toekomst overwegend positief tegemoet.

Bronnen

- CPB (2016). *De flexibele schil van de Nederlandse arbeidsmarkt: een analyse op basis van microdata*. Geraadpleegd op: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Achtergronddocument-17nov2016-De-flexibele-schil-van-de-nederlandse-arbeidsmarkt-een-analyse-op-basis-van-microdata.pdf>.
- De Boer, H. (2009). *Lagere ambities in Friesland staan prestaties Friese leerlingen in de weg*. Geraadpleegd op: <https://www.rug.nl/news/2009/09/deboer>.
- Fouarge, D., Künn-Nelen, A. & Punt, D. (2017). *De rol van arbeidsmarktinformatie in de opleidingskeuze van mbo'ers*. Geraadpleegd op: http://roa.sbe.maastrichtuniversity.nl/roanew/wp-content/uploads/2017/11/ROA_R_2017_9.pdf.
- Fries Sociaal Planbureau. (2017). *Arbeidsmarktpositie schoolverlaters 2013/2014*. Geraadpleegd op: <https://www.friessociaalplanbureau.nl/publicatie/arbeidsmarktpositie-schoolverlaters-2013-2014>.
- Fries Sociaal Planbureau. (2017). *Mbo in Fryslân*. Geraadpleegd op: <https://www.friessociaalplanbureau.nl/publicatie/mbo-fryslan>.
- Fries Sociaal Planbureau. (2017). *Verhuizingen van Friese jongeren*. Geraadpleegd op: <https://www.friessociaalplanbureau.nl/publicatie/verhuizingen-van-friese-jongeren>.
- Kamerbrief. (2014). *Ruim baan voor vakmanschap: een toekomstgericht mbo*. Geraadpleegd op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/06/02/kamerbrief-over-een-toekomstgericht-middelbaar-beroepsonderwijs>.
- MBO raad. (2017). *Feiten en cijfers*. Geraadpleegd op: <https://www.mboraad.nl>.
- Provincie Fryslân. (2017). *Werkgelegenheidsonderzoek 2016*. Geraadpleegd op: <https://friesland.databank.nl/live/Report?id=31>.
- ROA. (2015). *Mbo-monitor 2015*.
- SBB. (2017). *Doelmatigheidscijfers*. Geraadpleegd op: <https://www.s-bb.nl/feiten-en-cijfers/doelmatigheid>.
- SCP. (2017). *Beroep op het mbo*. Geraadpleegd op: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/Beroep_op_het_mbo.
- SER. (2013). *Handmade in Holland: vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie*. Geraadpleegd op: <https://www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2013/vakmanschap-ondernemerschap-ambachtseconomie.aspx>.
- SER. (2017). *Toekomst gericht beroepsonderwijs*. Geraadpleegd op: https://www.ser.nl/~media/db_adviezen/2010_2019/2017/toekomstgericht-beroepsonderwijs.ashx.
- SER Noord-Nederland. (2017). *Het werkend alternatief voor Noord-Nederland*. Geraadpleegd op: <http://www.sernoordnederland.nl/onze-adviezen/advies-arbeidsmarkt>.
- UWV. (2017). *Regio in Beeld: Friesland*. Geraadpleegd op: https://www.werk.nl/xpsitem/wdo_012998.

Van der Klein, M., Aussems, C., Jansma, A., De Gruijter, M. & Piets, K. (2016). *Een nieuwe generatie een nieuw geluid?* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

WRR. (2017). *Voor de zekerheid: de toekomst van flexibel werkenden en de moderne organisatie van arbeid*. Geraadpleegd op:
<https://www.wrr.nl/publicaties/verkenningen/2017/02/07/voor-de-zekerheid>.



Westersingel 4
8913 CK Leeuwarden
T (058) 234 85 00
www.friessociaalplanbureau.nl

*Het Fries Sociaal Planbureau wordt
gesubsidieerd door de provincie Fryslân.*